

Abraomas Karpinovičius

PASKUTINIS VILNIAUS PRANAŠAS



Abraomas Karpinovičius

**PASKUTINIS
VILNIAUS PRANAŠAS**

Iš jidiš kalbos vertė
Cvi Smoliakovas



VILNIUS, 2023

Bibliografinė informacija
pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

Viršelyje panaudotas Samuelio Bako paveikslas
Beveik namų uostas, 2013. Šis paveikslas priklauso
Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejui,
Samuelio Bako muziejui, Acc. No. VŽM 7852-92.

© Simon Lapitsky
© Vertimas į lietuvių kalbą, Cvi Smoliakovas, 1998
© Viršelis, Algimanta Sirvydaitė, 2023
© Leidykla VAGA, 2023

ISBN 978-5-415-02749-1

Leidėjai deda visas pastangas susisiekti su autorių teisių turėtojais,
tačiau ne visada sėkmingai. Kviečiame nerastuosius autorių teisių
turėtojus atsiliepti. Esame pasirengę įvykdyti visus pagrįstus jų reikalavimus.

TURINYS

- 7 Vilnė, mano gimtasis miestas
- 15 Bombos svajonė
- 29 Urkė Ižūlėnas
- 45 Žydiški pinigai
- 56 Nuosprendis
- 70 Paskutinis Vilniaus pranašas
- 81 Šeštadienio skriauda
- 95 Tautosakininkas
- 107 Tamara Ilgšė
- 120 Rūmų dama Rochelė
- 137 Purtė su plytom
- 149 Medis prie teatro
- 165 Buvo, buvo kadaise Vilnius

Vilnė, mano gimtasis miestas

Noriu jums papasakoti apie mūsų gimtąjį Vilnių. Noriu jums papasakoti, kodėl vilniškis toks įsimylėjęs miestą, kuriame gimė, bėginėjo basas smėlėtu upės krantu ir paragavo pirmąjį jaunystės bučinį, saldų kaip medus.

Neris juosė miestą it sidabrinis kaspinas, o mūsų veidai atsispindėjo jos vandenyse. Norėjome save pažinti, kas mes esame, ir suvokti, kur link turėtume kreipti savo svajones. Kaip mes turėtume raminti savo ilgesį? Ilgesį ko? Visko, dėl ko plaka jauna širdis. Miestas mums teikė visas galimybes turėti didžias svajas siaurose gatvelėse. Dar gerai, kad jis buvo apsuptas miškų, ir mes galėjome pušų šešėlyje vėsinti savo įaudrintą fantaziją, kuri piešė geresnį, gražesnį pasaulį. Po daugelio metų žydų partizanai tarp

šių medžių ieškojo apsaugos nuo pasaulio, pilno žmogždžių, kurie nė vaikų nepagailejo.

Vilnius buvo labai vargingas miestas, bet žmonės jo gatvėmis ėjo pakeltomis galvomis. Jie vos užsidirbo sau duonai, bet po miestą vaikščiojo atvirais veidais, nesugniuždyti. Gerai sukirpta mintis, pakilus žodis, pamokantis sakiny s būdavo svarbiau negu sotus valgis.

Štai Šnipiškių siuvėjas Benjomkė. Jį vadino Benjomke Filosofu. Dygsniuodamas audinį, tarp dūrių adata jis barstinėjo tiesas, kurios tiko tiek varguoliui, tiek turčiui.

O štai mokytojas Geršteinas, kuris klasėje pamokslaudavo savo mokiniams:

– Vaikai, sulopyti batai ne gėda, jeigu jie gerai nublizginti. Avėkite tokius batus su pasididžiuoimu! Tai yra jūsų uniforma, kaip kad karininkų antpečiai!

Arba mokytojas Aizikovas iš mokyklos „Tora emet“. Jis surinko visus bedalius gatvės vaikus, visus benamius našlaičius ir juos susodino į mokyklos suolą. Vėliau vienas mokiny tapo vežiku, kitas tampė ryšulius stotyje, o dar vienas, Tevkė Ilgapirštis, turėjęs atsėdėti porą metų kalėjime už nudžiautą svetimą prekių maišą, rašė būtent iš kalėjimo padėkos laišką mokytojui Aizikovui, kad tas išmokė jį rašyti. Tevkė perdavė mokytojui džiugią žinią, jog jis parašęs laiškus už visus kalinius, o šie jam nešą maisto iš visų kampų ir jam esą nė paukščio pieno netrūksta...

Mat Vilnius, vien tik Vilnius turėjo tokių mokytojų. Jie auklėjo vaikus, kuriuos pažinojo tik iš jų pravardžių. Štai Motkė Tešlainis arba Hirškė Tompakas, Zamkė Vei-

drodėlis arba Mejeris Ožka, ir dar daug tokių, kurių namai buvo gatvė.

Vilniaus gatvėmis vaikščiojo žmonės, kokių kitur nebūtum sutikęs. Štai kad ir Chaikelis Lunskis, Strašuno bibliotekos bibliotekininkas. Jo švelniame žvilgsnyje atsispindėjo naivumas šimtų vaikų, kurie kaip avelės prie šaltinio ateidavo į biblioteką žinių atsigerti.

Kurgi pasaulyje buvo galima sutikti tokių juokdarių kaip Vilniuje. Dėvėtų drabužių prekininkai Vokiečių gatvėje įkalbėjo valstietį pirkti fraką su dryžuotomis kelnėmis... Jų posakiai, anekdotai, jų tyčiojimasis iš viso solidaus pasaulio – viskas iš Vilniaus.

Visų šių tipų keistumas ir nepaprastumas galėjo atsišleisti tik Vilniuje. Nes kiekvienas vilniškis turi kažką ypatinga ir gali suprasti kito fantazijas. Vilniečiai gali suvirškinti ne tik riebius patiekalus Usiano restorane drauge su Taleikinskio pipirine dešra, bet ir perprasti žydras permatomas svajones.

Mėsininkų gatvėje šaltkalvis Kivė meistravo lakštingalos pavidalo spyną, kad ji čiulbėtų atidarant duris. Staliai iš gamybinio kooperatyvo Trakų gatvėje suko galvas, kaip pagaminus menišką kanapą, kad ta galėtų būti ir rašomasis stalas.

Siomkė Kaganas sumanė išversti čigonų dainas į žydų kalbą, tad nuėjo jis į čigonų taborą svetimos kalbos mokytis. Net Gedalkė, pamišęs kantorius, nesėdėjo be darbo; jis Sinagogų kieme žiemą įdainuodavo melodijas į arbatinuką ir sušaldydavo jas, kad iki pavasario nepamirštų.

Mūsų nerimas skatino keliauti, ieškoti pernykščio sniego pėdsakų vasariškame Naručio ežero paviršiuje.

Apie ką tik Vilnius nesvajoto? Net apie žemės sklypo kur nors pasaulio krašte pirkimą; tikslas – įkurti ten žydų valstybę, kur visi, nuo gatvės šlavėjo iki prezidento, kalbėtų žydiškai.

Rabi Leizerio kieme Žydų gatvėje, namelio palėpėje sėdėjo žydas ir piešė banknotus tokiai valstybei. Jis neužmiršo jų papuošti šešiakampe žvaigžde – Mogen Dovydu – centre. Stipriųjų sąjunga „Aukso vėliava“ savo statute kalbėjo apie ištikimybę ir draugystę. Kad laikytųsi padoriai ir neužmirštų, jog „kuo jau esame – esame, pirmiausia žydai esame“.

Buvo įsakymas iš bendrosios kasos skirti kraičius be-turtėms nuotakoms. Šriftzecerio jubiliejiniam spektakliui sąjunga išpirko visus bilietus, kad mėgstamas aktorius turėtų pelno.

Štai ir pupų pardavėjos, kurios aprūpindavo miestą karštomis cukrinėmis pupomis. Jos turėjo savo reklaminį šūkį: „Karštos pupos – atgaiva, karaliui siūlyti – ne gėda“.

Šarabanas Grafas, garbingiausias miesto elgeta, visus perspėdavo: „Mažiau kaip dešimt grašių neimu!“

Sorelė Šlubė, taip pat kilminga elgeta, šitaip šaukdavo: „Žydai, duokit porą grašių! Kad Dievas jums duotų lengvą ligą ir gerą gydytoją.“

O elgeta Rasputinas su savo septyniomis žmonomis pagalbinėmis, kurias sustatydavo visose sankryžose, ar blogi aktoriai buvo?

Jie visi buvo ne šiaip elgetos, nuskurdėliai. Tai buvo žmonės, įdomūs, spalvingi...

Batsiuvytis Prencikas sumanė dailinti bjaurios išvaizdos žvėris. Savo kiemelyje Mažojoje Stepono gatvėje jis įsteigė zoologijos sodą, kur augino įvairių šlykščių padarų ir maitindamas žolytėmis stengėsi keisti jų išvaizdą. Tik vieną dieną žvėrys sustreikavo ir pabėgo į mišką kuonors mėsīšku atsīgauti...

Neužmirštamas stalius Babruskė, kurį Vilniuje vadino Stiklių gatvės Stradivarijum. Šis įsikalė į galvą gaminti smuikus kaip italų meistras. Jis teigė, jog Vilniuje malkų per akis, stygų galima pirkti gatavų, stryką padaryti iš arklio uodegos, o arklių Vilniuje netrūksta. Štai jums ir užbaigtas daiktas.

Mauša Englštėrnas sugalvojo naują medicinos teoriją, kaip gydyti slogą. Jis įtikino miesto pamišėlį Isersoną, jog galīs jį išgydyti nuo peršalimo, panardindamas į Nerį spiginant šalčiui. Englštėrnas iškirto lede eketę, ir Isersonas įlindo. Pacientą ištraukė sustirusį. Kai Isersoną atvežė į žydų ligoninę, gydytojas Zarcinas paprašęs pjūklo, kad galėtų prisikasti prie ligonio.

Visi tokie pamišimai galėjo kilti tik Vilniuje. Visas miestas buvo prisisunkęs keistų idėjų. Tai anaipatol nereiškia, kad Vilnius buvo viena marga nesusipratėlių mugė. Vilniuje taip pat gyveno asmenybių, kurios ženklino ir ryškino visą žydų gyvenimą. Tai garbingi žmonės, kurie rodė kelią paprastiems žydams, kurių svarus žodis miestiečiams daug ką reiškė. Štai kad ir rabinas Rubinšteinas,

miesto pamokslininkas Chaimas Ozeras Grodzenskis, liaudies gydytojai Jakovas Vygodskis ir Cemachas Šabadas. Daktaras Vygodskis buvo Vilniaus tarybos narys ir kovojo, kad žydžių vištų pardavėjų nevarytų iš malkų turgaus Pylimo gatvėje. Be to, jis, gydytojas ginekologas, priimdavo visus vargingų žydžių gimdyvių naujagimius be honoraro. Vietoj atlyginimo jos atsinešdavo vištų žarnokų, kokią dešimtį kiaušinių, kartais porą veršelio kojų šaltienai. Daktaras Vygodskis šypsodamasis padėkodavo už dovanas, o vėliau išdalydavo savo pacientėms, kad jos turėtų ką į puodą įdėti.

Kartą pas gydytoją Vygodskį atėjo moteris ir bandė išdėstyti visas savo ligas lenkų kalba, kurią ne itin gerai mokėjo. Ji norėjo pasirodyti inteligentė. Gydytojas patarė kalbėti žydiškai, nes esąs pavojus, jog po jo, ginekologo, ji turėsianti kreiptis į dantų gydytoją.

Moteris paklausė gydytojo Vygodskio patarimo ir perėjo į gimtąją kalbą:

– Daktare, daug sveikatos jūsų galvai. Kad jūsų paslaugų niekam nebereikėtų. Mane kankina, kad jūs to niekad nepatirtumėte, galvos skausmai. Be to, skrandį maudžia, ausyse ūžia, kelius gelia, akys raibsta, juntų dyglius šonuose, liežuvis džiūsta, jaučiuosi ne visai gerai...

Ir gydytojas ją pagyrė:

– Matote, brangioji mano ligone, kaip gražiai galima sirgti žydiškai! Malonumas klausytis.

Nieko nuostabaus, kad bėginėdamas Žydų gatve ir ridendamas senos siuvamosios mašinos ratą, susiurbiau

Vilniaus prametalą, margą, ypatingą, savą skambesį turintį jidiš. Jidiš buvo ne vien mūsų gimtoji kalba, ji buvo ir mūsų sielos kalba. Jidiš iškiepijo mums mokytojai Geršteinas, Mauša Kulbakas ir Maksas Erikas. Jidiš – mielas žydiškas smuikelis, kuris griežė visais spalvingais krovikų šnekos ir sultingų prakeiksmų garsais, kėlusiais šypsenėlę.

Kalbėti žydiškai Vilniuje buvo taip pat natūralu, kaip gerti vandenį. Jidiš kalba Vilniaus gatvėse turėjo tokių kerų, jog net nežydai buvo ja apsikrėtę. Namų sargai, sakykim, kivirčydavosi su žydais butų nuomininkais žydiškai.

Mes gyvenome Vilniuje pilnakraujį gyvenimą. Iš visų pusių engiami, vargdami, mes buvome kūrybingi ir atlikome daug žygių šiai dienai ir ateičiai.

Tiesa, nereikia idealizuoti. Nereikia paversti dorybe visų vilniškių gražių svajonių, visų nugludintų priežodžių. Drauge su šviesa būta ir daug šešėlio. Būta vargingų, beviltiškų dienų. Nusiminimas, ateities nematymas ginė šimtus per sieną į didelį apsnigtą kraštą su viltimi geriau gyventi. Paminėkime tyras sielas, kurios karštai, vilnietiškai tikėjo kilniais šūkais. Minėkime tuos, kurie perėjo sieną atviromis širdimis, naiviai tikėdami, o ten buvo sunaikinti kalėjimuose ir stovyklose. Jie buvo Panerių kankinių pirmtakai. Tie, kurie patikėjo teisingu pasauliu su raudonąja vėliava, žuvo pirmieji.

Poetai ir muzikai išgarbino Vilniaus grožį. Kiekvienas jų išspaudė į savo kūrybą žiežirbas Vilniaus žavos. Ką dar

galima pridurti? Vaizduoti miestą saulėtekio ir saulėlydžio metu? Teliko papasakoti apie Vilnių jo žlugimo vandenį. Vilnius – žydų tvirtovė – sunaikintas.

Kyla klausimas: ką mums duos prisiminimai apie pasaulį, kurio nebėra? Apie jėgą, kuri nužudė mūsų artimuosius? Net Vilniaus grožis juk permirkęs mūsų krauju!

Tačiau Vilniaus paminėjimas šildo mūsų sielą. Mes mintimis gydome atvirą žaizdą, kurią Katastrofa paliko amžiams.

Laikas sutrypė mūsų džiaugsmus. Kiekvienas vilnietis įkūnija liūdesį. Atmintis tapo vienintele mūsų paguoda. Mes galime sušildyti sielą vien prisiminimais, kurie yra vienintelis mūsų paminklas Vilniaus peizažo, svarbiausia – žydiškai kalbančio peizažo.

Mes nežinojome, kad ateis diena, ir mus, vienetus išgausių šeimų, be tėvų, be giminių, išsklaidys po platų pasaulį, o iš viso Vilniaus teliks vien paminėjimas. Kai mes plaukiojome Neries vandenyse, kai mūsų svajonės atsimušinėjo į kiekvieną Vilniaus miškų medį, nežinojome, kad visa tai kada nors nebus mūsų džiaugsmas, kad bus mūsų liūdesys.

Kas liko iš Vilniaus? Atsiminimai. Štai šie atsiminimai riša visus vilniečius vienu nematomu siūlu, kuris yra stipresnis už stipriausius lynus. Visus mus sieja vienas ilgesys, kuris niekad neužges, neišblės. Vilniaus ilgesys. Mūsų gimtojo miesto Vilniaus.

Bombos svajonė

Aktorius Bomba, kurio tikroji pavardė buvo Gurvičius, stovėjo gimnazijos valdytojo Pumpiano kambaryje kaip nuteistasis. Realinės gimnazijos valdytojas Pumpianas pasikvietė Bombą paklausti, kokie jo reikalėliai su mokesčiu už sūnaus Hirškės mokslą.

Pumpianas paklausė iš anksto žinodamas atsakymą. Bomba jau antrąsyk taip stovėjo priešais valdytoją. Ką jis, Bomba, galėjo jam duoti? Nebent savo gėdą. Jam buvo gėda, kad priėjo tokią padėtį. Nors Bomba nebuvo didelė asmenybė teatre, bet jis turėjo pakankamai savigarbos. Nevaikščiojo po Vilnių susikūprinęs. Tiktai čia, valdytojo kambaryje, jis stovėjo kiek prislėgtas ir atsiprašinėjo:

– Suprantate? Vaidinimas žlugo... Teatras liko tuščias, plikas...

Valdytojas Pumpianas užjautė teatrą dėl nesėkmės, bet nuo to jam lengviau nebuvo. Gimnazijos kasa taip pat yra tuščia. Mokytojai mėnesių mėnesius negauna algos.

Pamatęs, kad Pumpianas sėdi susirūpinęs, Bomba bandė jį guosti:

– Ketiname statyti „Sulamitą“, juk žinote, Goldfadeno... Teatras atsigaus...

Pumpianas žiūrėjo į Bombą per savo auksinių akinių viršų ir linkčiojo galvą. Jis matė aktoriaus susirūpinusį veidą, švariai nuskustą, kad joks plaukelis netrukdytų grimui, ir nedrįso paskelbti nutarties – gražinti sūnų iš pamokų namo.

Savigarba neleido Bombai prašyti valdytoją kiek palaukti su mokesčiu už mokslą. Tad jie atsisveikino be žodžių. Pumpianas išskėtė abi rankas ir leido suprasti, kad jis sutinkąs palaukti, kol suvaidinsią operą „Sulamita“ ir Bomba praturtėsia.

Šitai aktorius išėjo iš gimnazijos kiemo, mokestį už sūnaus mokslą susiejęs su būsimąja premjera.



Nuėjo Bomba į Velfkės restoraną Žydų gatvėje degtinės taurele sušildyti savo svajonės. Jis buvo įsikalęs į galvą, kad Hirškė turi studijuoti mediciną. Jis, Bomba, turįs, kol dar gyvas, pamatyti žalvarinę iškabėlę, kur būtų užrašyta:

GYDYTOJAS CVI GURVIČIUS –

GERKLĖ, NOSIS, AUSYS

PRIĖMIMO VALANDOS...

Taip apytikriai Bomba įsivaizdavo iškabėlę. Jis net buvo suradęs jai duris – prie paradinio įėjimo Pohuliankos* gatvėje, kur gyvena bankininkas Bunimovičius...

Eidamas į užėigą Bomba dar kartą apgailėjo kartųjį žydų aktorius likimą. Štai jis jau dvidešimt metų teatre, ir ko pasiekė? Ničnieko. Afišose jį spausdina mažomis raidėmis. Kiekvienas elgiasi su juo įžūliai. Net scenos darbininkas Mendkė. Jis dar kartais privalo padėti statyti kokią dekoraciją. Žmona, buvusi choristė, jam taip pat turi ką pasakyti. Kai buvo jauni, manė – teatras, oho! O dabar, kai ji įkūnėjo, tapo kaip paritus, taip pastačius, neteko balso, atėjo į protą. Dabar ji keiksnoja: tesudega scena su visomis lemputėmis!

Bomba klampojo per purviną sniegą, kuris toks pasidarė nuo ankstaus pavasariško atlydžio. Šen bei ten jis užsispyrė, nenorėjo išsižadėti baltumo. Tad menki ruoželiai kaip sunkios žiemos prisiminimas neatitirpę laikėsi prie pat namų abiejose gatvės pusėse. Bomba įsisupo į lengvą apsiaustą ir sunkiai kėlė kojas, apautas senais kaliošais, o dar ir aplipusiais tiršta sniego koše. Ir ant širdies buvo sunku. Štai jis eina Vokiečių gatve, o kas atkreipia į jį dėmesį? Prieš kitus aktorius – Zigmundą Turkovą arba Abraomą Morevskį – juk keliamos kepurės didžiausiame šaltyje. O jo, Bombos, net tikrojo vardo Vilnius nežino.

* Dabartinė J. Basanavičiaus g.

Priklijavo Bombos pravarde, šitaip ir liko nuo to laiko, kai jis viename spektaklyje turėjo sušukti:

– Štai ateina jis, sužadėtinis, bomba!

Vilniui daug nereikėjo. Juokdarių jame niekada nestigo. Vieno sakinio pakako, kad gimtų Bomba.



Iš ketinimo išlenkti taurelę pas Velfkę nieko neišėjo. Geršteino iš malkų sandėlio, nuolatinio mecenato, nebuvo restorane. Ir Bomba pasitenkino apėjęs staliukus priemenėje, kur sėdėjo žmonės ne iš menininkų cecho, o vežikai, sendaikčių pardavėjai ir šiaip dykaduoniai, apie kuriuos niekas nežinojo, iš ko šie prasimaitina. Štai šitie sėdėjo prie staliukų ir lošė kortomis. Į Bombą jie nė akių nepakėlė. Tiktai Zerdlas, kuris turėjo panaudotų maišų sandėlį, jį pasveikino puse burnos:

– A, Bomba, gal norėtum partijėlę sumesti?

Bomba mielu noru būtų palošęs kortomis, bet jis neturėjo atliekamo grašio, tad išsisuko turįs eiti į teatrą.

Prisėsti prie kortų stalelio Zerdlas pasiūlė Bombai vien iš savo silpnybės teatrui. Ne tiek teatrui, kiek aktorei Franiai Vinter, kuri aukštai kėlė kojas šokdama pagal dainelės melodiją. Bomba visada jam padėdavo po spektaklio pasiekti Franos Vinter persirengimo kambarėlį. Frania Vinter mėgdavo garbintojus, o dar labiau, kai šie, kaip Zerdlas, atsinešdavo saldinių dėžutę arba kokią plytelę šokolado.

Pakeliui į teatrą Bomba vėl prisiminė savo svajonę. Hirškės dalia būsianti geresnė. Jam nereikėsia drebėti dėl spektaklio – o gal žlugs? Jis buvo atiduotas į realinę gimnaziją ir turi ten geresnių draugų, ne driskių, kurie prisiriša prie teatro, nes nenori rytais keltis į darbą. Hirškė baigsiąs gimnaziją ir toliau studijuosiąs mediciną. O jis, Bomba, tada būsiąs daktaro Gurvičiaus tėvas. Truputėlis pagarbos ir jam kliūsiąs...



Dar akimirka, ir iš Bombos svajonės būtų nieko nelikę. Hirškė suuodė teatro kvapą. Jis buvo bebandas pajusti saldų stovėjimo ant scenos lentų drebulį. Hirškė laimingas parėjo namo ir papasakojo, kad mokytojas Giligičius numatęs pastatyti su mokiniais Šekspyro pjesę „Šeilokas“. Jis, Hirškė, ten turėsiąs didelį vaidmenį. Mokytojas visada parengdavo vaidinimą su kiekviena laida. Bomba tai išgirdo ir nutirpo. Tik to betruksta, kad Hirškė paragautų teatro. Gali atsitikti, kad po to jam patiktų tapti aktoriumi ir suktis tarp popierinių medžių ir fanerinių rūmų.

Bombos žmonos, buvusios choristės, liežuvėlis buvo kaip Nemunėlis. Ji užpuolė sūnų šlykščiais žodžiais. Bomba vos ją nuramino. Jis ėmė įtikinėti Hirškę:

– Šekspyras – ne vaikėzas. Jį reikia mokėti suvaidinti. Mokytojas Giligičius – ne režisierius. Reikalas ne jo ir ne tavo nosiai. Visa klasė tave išjuoks. Visi pirštais užbadys...

Hirškė prieštaravo:

– Aš ten vaidinsiu vos ne pagrindinį vaidmenį. Aš būsiu Basanijus...

Hirškės motina žinojo tik tokias pjeses kaip „Malkele kareivis“, „Našlys su dviem žmonom“. Tad ji ėmė klykti:

– Basanijus, Basanijus! Ką jis daro? Jis dainuoja? Šoka? Bomba ėmė aiškinti žmonai:

– Aš žinau šią pjesę. Basanijus nei dainuoja, nei šoka. Jis kalaviju mosikuoja...

Anoji tarytum atitrūko nuo grandinės:

– Tegu jis mosikuoja mirtimi! Aš nueisiu pas mokytoją Giligičių ir suvaidinsiu jam sceną! Žmonės atiduoda vaiką mokyti, daryti iš jo žmogų, o ne aktorių!

Bomba dar norėjo pridurti žodelytį, bet Hirškė išėjo iš namų piktas. Anas norėjo parodyti gimnazijai, kaip jis tęsia tėčio, aktoriaus, liniją, aktoriaus, kuris gėdos nedaro. Hirškė buvo tikras – tėvai didžiulisis juo, kad nori žengti jų keliu, o išėjo atvirksčiai.



Bomba nuėjo pasikalbėti su mokytoju Giligičium, kad šis atimtų iš Hirškės vaidmenį. Tad abu sėdėjo mokytojų kambaryje, ir Bomba aiškino auklėtojui savo nuogąstavimus:

– Jūs suprantate? Mes su žmona apsiplikėm. Metų metus sukomės apie sceną ir didelės laimės nepasiekėme. Hirškė paragaus teatro skonio, nustos mokyti ir pasuks šunkeliais. Teatras, kad žinotumėte, įtraukia it sūkurys.

Mokytojas Giligičius prieštaravo:

– O jeigu jis išties turi talentą? Antra vertus, argi bloga būti aktorium?

Bomba sutiko:

– Gal ir nebloga, bet yra geresnių profesijų. Aš Hirškei turiu kitokių planų.

Mokytojas pasmalsavo:

– Kokių planų, jeigu galima žinoti?

Bomba akimirką patylėjo ir paskui negarsiai atskleidė savo svajonę:

– Jis bus gydytojas...

Giligičius nusišypsojo:

– Gydytojas? Irgi neblogai. Aš atimsiu iš jūsų sūnaus vaidmenį, ir jis nebebus aktorium.

Bomba patenkintas išėjo namo. Jis žinojo – Hirškė sielvartaus, kad nebebus aktorium, bet svajonė buvo svarbesnė.



Liaudies teatre statė „Sulamitą“, Bomba ten vaidino negra Cingetangą. Jo veidas buvo išteptas juodu grimu ir blizgėjo kaip karininko auliniai batai. Jei būtų reikėję išsitepti visą kūną juodu grimu, Bomba ir tai būtų padaręs, kad tik „Sulamita“ patiktų publikai ir jis turėtų kuo užmokėti už mokslą gimnazijoje. Tad jis bėginėjo basas po sceną, vartėsi per galvą, o už virvutės paskui save tampė medinę katę. Bet publika nevertino jo pokštų, nesuprato, kuo čia džiaugtis.

Vilnius buvo labai vargingas miestas, bet žmonės jo gatvėmis ėjo pakeltomis galvomis. Jie vos užsidirbo sausai duonai, bet po miestą vaikščiojo atvirais veidais, nesugniuždyti. Gerai sukirpta mintis, pakilus žodis, pamokantis sakinys būdavo svarbiau negu sotos valgis.

Pirmą kartą jidiš rašytojo Abraomo Karpinovičiaus apsakymų rinktinė „Paskutinis Vilniaus pranašas“ lietuviškai išleista 1998 m. Kaip ir didžioji rašytojo kūrybos dalis, ji byloja žydiškojo Vilniaus, kaip Lietuvos Jeruzalės, legendą. Vilnius – tai visų pirma dvasios ir kultūros židiny; vidinis polėkis ir tikėjimas čia kur kas svarbiau nei materija.

Atverdamas daugialypę kasdienio gyvenimo tikrovę, A. Karpinovičius ypatingą dėmesį skiria žemųjų sluoksnių gyventojams. Su meile ir lengvu humoru jis vaizduoja įvairaus plauko vizionierius ir fantastus, amatininkus ir smulkius prekyautojus, vagis, prostitutas – neretai keistus žmones, vienok, labai nuoširdžius ir savitus, atkakliai ieškančius savo kelio. Dauguma jų turėjo realius prototipus.

Ši apsakymų rinktinė atkuria žydų bendruomenės paveikslą, koks jis buvo prieš Antrąjį pasaulinį karą: su giliomis tradicijomis, savitais žmonių santykiais, juokingomis ir net gaudžiomis istorijomis, kurios Lietuvoje skleidėsi prieš kelis dešimtmečius. <...> rinktinė yra unikali ne tik kaip literatūros kūrinys, bet ir kaip istorijos liudijimas – tragiškai pasibaigusio Vilniaus žydų gyvenimo kronika, persmelkia neišsakyto ilgesio.

Humanitarė Danielė Ūselytė, „Šiaurės Atėnai“

